

Artuklu Humanities
Yıl 2024-Sayı 16 / Year 2024-Issue 16

Bir Sosyoloğun Perspektifinden Edebiyat ve Toplum
Literature and Society from the Perspective of a Sociologist

Leman ÖZEN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Mardin Artuklu Üniversitesi
Master's Degree Student, Department of Turkish Language and Literature, Mardin Artuklu University

lemanozen1@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-9132-6978

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/ Article Types: Kitap İncelemesi/ Book Review

Geliş Tarihi/ Received: 4 Mart 2024/ 4 March 2024

Kabul Tarihi/ Accepted: 14 Haziran 2024/ 14 June 2024

Yayın Tarihi/ Published: 31 Temmuz 2024 / 31 July 2024

Yayın Sezonu/ Pub Date Season: Temmuz/ July

Atıf/ Cite as: Özen, L. (2024). *Bir Sosyoloğun Perspektifinden Edebiyat ve Toplum*. Artuklu Humanities, 16, 120-122, DOI: [10.46628/itbhssj.1400219](https://doi.org/10.46628/itbhssj.1400219)

Özen, L. (2024). *Literature and Society from the Perspective of a Sociologist*. Artuklu Humanities, 16, 120-122, DOI: [10.46628/itbhssj.1400219](https://doi.org/10.46628/itbhssj.1400219)

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yayıncı/ Published by: Mardin Artuklu Üniversitesi/ Mardin Artuklu University

Etik Beyan/ Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur./ It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/ (Leman Özen).

Telif Hakkı&Lisans/ Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır./ Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Bir Sosyoloğun Perspektifinden Edebiyat ve Toplum

Kitap İncelemesi

Leman Özen

Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum

Prof. Dr. Kemal Karpat

İstanbul, Timaş Yayınları, 2011, 304, ISBN: 978-605-114-092-6

Prof. Dr. Kemal Karpat, Türk asıllı Amerikalı bir tarihçi, sosyal bilimci ve akademisyendir. Türk tarihi, Osmanlı İmparatorluğu ve Orta Doğu üzerine uzmanlaşmıştır. Karpat, Türk toplumunun sosyal, siyasî ve kültürel yapılarını inceleyen birçok önemli çalışmaya imza atmıştır. Ayrıca Türklerin göç hareketleri konusunda da araştırmalar yapmıştır. Kitapları ve makaleleri, Türk tarihi ve toplumunun anlaşılmasına büyük katkı sağlamıştır. Kendisi aynı zamanda TBMM Onur Ödülü'ne sahiptir.

Çalışmanın konusu olan eser, altı tane makalenin bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Eserin başında alışılmadık dışında adeta bir kılavuz niteliği taşıyan oldukça hacimli bir ön sözden sonra makalelere geçilmiştir. Birinci makale Çağdaş Türk Edebiyatında Sosyal Konular, ikinci makale Çağdaş Türk Edebiyatı, üçüncü makale Türk Sosyal Edebiyatının Gelişimi, dördüncü makale Sosyal Ortam ve Edebiyat: Ömer Seyfeddin'in (1884-1920) Eserlerinde Jön Türk Döneminin (1908-1918) Yansıması, beşinci makale Ahmet Mithat-Çehov ve Orta Sınıf Edebiyatı ve son makale ise Ulus Arayışı İçinde Bir Dil: Ulus-Devlette Türkçe'dir. Ardından dipnotlar ve indeks kısmıyla sonlandırılan eser 304 sayfadan oluşmaktadır. Eserdeki makaleler farklı farklı tarihlerde Karpat'ın seminer veya konferanslarda sunulmak üzere veya bilimsel yayın organlarında yayımlanmak için hazırlanmış çalışmalardan oluşmaktadır. Kitap kapağı sarı ve gri renklerde olup üç farklı resimle bezenmiştir.

1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesi ile beraber Osmanlı'nın bütün alanlardaki batılılaşma hareketleri büyük bir hız kazanmaya başlamıştır. Böylece Türk edebiyatı Doğu yöneliminden Batı yönelimli bir yeni oluşuma ayak uydurmaya başlamıştır. Böylelikle eserde de Tanzimat Fermanı'ndan günümüze değin bu yepyeni oluşumun bu süreçte topluma yönelik dinî, siyasî, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik etkilerinin edebiyata yansıması ve edebiyatı yansıtması eserin ana konusunu oluşturmaktadır.

Daha da detaya inildiğinde; eserin ön sözünde Kemal Karpat'ın Romanya'da geçirmiş olduğu çocukluğuna göndermeler yaparak millî kimlik ve millî bilinç kazandığı süreçte yaşadığı bazı olaylardan söz etmektedir. Ayrıca burada üstünde durulan bir diğer konu da romandır. Sosyolog Kemal Karpat'ın nezdinde sosyal değişim ve gelişimin net bir şekilde hissedildiği edebî tür romandır. Karpat eserinin bu bölümünde edebiyatın kişisellikten sıyrılarak "millî" hareket olma yolundaki sürecini anlatmıştır.

Hacimli bir ön söz ölümünün ardından, Kemal Karpat'ın "üstat" olarak nitelediği "Selim İleri'ye Cevap" başlıklı bölüm yer almaktadır. Bu bölüm, Selim İleri'nin Kemal Karpat'ın edebiyatla ilgili derleme kitabı hakkında Zaman gazetesinde çıkan yazısına cevaben yazılmıştır.

Zaman gazetesinde 25-26 Eylül 2010'da iki ayrı bölüm olarak yayımlanmasının ardından ikinci baskıya eklenmiştir.

Karpat bu bölümden sonra makalelere geçmeden “Türk Romanı” başlığı açmış, Türk romanının ne olup olmadığını tartışmıştır. Karpat'a göre bir romanın Türk sayılması için sadece Türkçe yazılması yeterli değildir. Ona göre romanda milliliği belirten esas unsur manevî özellikler edebiyatçının bu özellikleri yansıtmaya sanatıdır. Türkiye’de Türk romanını yazabilmek için önemli kaynaklar olduğunu beyan etmiştir. Hatta iki asır devam eden Batı karşısındaki yetersizlik duygusundan da nihayet kurtulmak üzere olduğumuzu belirtmiştir. Bunun için gerekli olan kendine güven, azim ve hürriyettir. Bunun öncesinde de en çok ihtiyacımız olan seviyeli eleştiridir. Bu gibi eleştiriler sayesinde kendini gözden geçirip yenilenmesini sağlayan Selim İleri’ye içtenlikle teşekkür etmiştir.

Kitabın birinci makalesi olan “Çağdaş Türk Edebiyatında Sosyal Konular” bölümünde sosyal edebiyat, yazarlarının bireysel felsefesine göre tasnif edilir. Bu bölümde herkesin fikrine yer verildiği görülmektedir. Örnek olarak Sezai Karakoç’un da Nazım Hikmet’in de sanatlarının kıymetli olduğu kanısına varılmıştır.

Karpat’ın burada yakındığı bir durum da ülkemizde farklı fikirlerin birbirinden keskin hatlarla ayrılmasıdır. Ayrılıp kutuplaşan fikirler birbirlerine yaşam hakkı tanımayacak aşamaya gelmeleri durumunda gelişemezler. Karpat buna karşılık ortak gayelere yönelme açısından ortak bir yol izlemenin önemini vurgulamıştır.

Karpat’ın, bu bölümde çağdaş Türk edebiyatının değişim ve dönüşüm aşamalarını tahlil ederken köy edebiyatına da yer vermiştir. Traktörün tarımda kullanılmaya başlanmasıyla beraber sosyal tabakalardaki değişimin köy yaşamına yansımaları, makineleşmenin neden olduğu çatışma ve refahın edebiyata yansımalarını Yaşar Kemal ve romanları üzerinden değerlendirmiştir.

Kitabın ikinci makalesi olan “Çağdaş Türk Edebiyatı” bölümünde, Cumhuriyet’le beraber roman ve şiir anlayışındaki köklü değişikliklere vurgu yapılmıştır. Burada üstünde durulan bir başka nokta da çağdaş Türk Edebiyatımızın zaafıdır. Karpat’a göre bu zaafımlar; edebiyatın analizdeki eksikliği, güven problemi, çaba eksikliği ve sanatın dar bir alanda ele alınması olarak değerlendirmiştir.

“Türk Sosyal Edebiyatının Gelişimi” isimli üçüncü makalede, Türk sosyal edebiyatıyla incelemelerin 3 farklı etkeni dikkate alınması gerektiği belirtilir. Bunlar yazarın toplumdaki yeri, sosyal çevre ve edebî ifade biçimleri olarak değerlendirilmiştir. Karpat bu üç faktörü etraflıca açıklayarak yazarlar üzerinden örneklendirmiştir.

Kitabın dördüncü bölümünde yer alan “Sosyal Ortam ve Edebiyat: Ömer Seyfettin’in Edebi Eserlerinde Jön Türk Döneminin Yansıması” isimli makale ise Kemal Karpat’ın kitabındaki en kıymetli makalelerden biridir. Kemal Karpat, Ömer Seyfettin’in çocukluğunu ele alıp tahlil yaparak değişim ve gelişimi çekirdek olan aileye kadar götürür. Ömer Seyfettin’in yaşamından söz edildikten sonra askerliği ve Balkanlarda yaşadıkları anlatılır. Burada yazarın millî duyarlılık kazanma aşamalarından söz edilmiştir. Karpat, makalenin devamında Ömer Seyfettin’in bazı öykülerini edebiyatın toplumsallaşma serüveni çerçevesinde analiz etmektedir.

“Ahmet Mithat, Çehov ve Orta Sınıf Edebiyatı” isimli makalede, kendisine birçok konuda yol gösterici olan fakat yurdumuzda pek tanınıp bilinmeyen Ahmet Mithat Efendi ile onunla aynı dönemde yaşamış olan Anton Çehov’u mukayese etmiştir. Karpat bu mukayese ile toplumların edebiyat hakkındaki farklı tutumlarını gözler önüne sermeye çalışmıştır.

Kitabın son makalesi olan “Ulus Arayışı İçinde Bir Dil: Ulus-Devlette Türkçe” bölümünde Türkçenin tarihsel ve etimolojik gelişiminden söz edilmiştir. Makalenin sonuna doğru ise

Cumhuriyet Dönemi'ndeki dil sorununa dikkat çekerek Türkçe'nin badireler atlatmasına rağmen ayakta kaldığını göstermiştir.

Kemal Karpat, edebiyat ve toplum arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılmasını sağlayarak edebiyatın kültürel kimlik, politika ve tarih gibi konularla nasıl etkileşimde bulunduğunu da tartıştığı bu değerli eserinde, karşılaştırmalı edebiyattan da yararlanmayı ihmal etmeyerek kılavuz niteliğindeki ön sözü ve orijinal değerlendirmelerle donanmış makaleleriyle günümüz edebiyatçıları için önemli fikirler ve farklı bakış açıları sunmayı başarmıştır.